

T. XXVIII (2025) Z. 4 (80)
ISSN 1509-1074
10.24425/rhpp.2025.157158

ROCZNIK
HISTORII PRASY POLSKIEJ

The image of the Women's
League in the women's
magazine *Przyjaciółka* in
1948–1953: Information
and propaganda

**Wizerunek Ligi Kobiet
na łamach czasopisma
„Przyjaciółka” (1948–
1953): treści informacyjne
i propagandowe**

Instytut Prawa, Ekonomii i Administracji
Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie
ul. Podchorążych 2
PL 30-084 Kraków
e-mail: ewa.fogelzang-adler@uken.krakow.pl
<https://orcid.org/0000-0002-7174-3405>

**Ewa
FOGELZANG-
-ADLER**

KEY WORDS:
Post-1945 Poland, socialism, mass circulation women's
magazines, Women's League, women's empowerment,
information and propaganda

SŁOWA KLUCZOWE:
Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet, Liga Kobiet,
„Przyjaciółka”, Polska Ludowa, wizerunek,
treści informacyjne, treści propagandowe

Streszczenie

Na łamach „Przyjaciółki” w latach 1948–1953 znalazły się liczne i często szczegółowe informacje odnoszące się do działalności Ligi Kobiet — jej programu, celów, zadań, funkcji, prac podejmowanych przez poszczególne koła. Wypełniały one stałe działy, poświęcone tej problematyce oraz samoistne artykuły odrredakcyjne. Część listów skierowanych do redakcji czasopisma oraz udzielanych odpowiedzi również obejmowała zagadnienia związane z Ligą Kobiet. Opublikowano wywiady z przewodniczącymi LK, sprawozdania ze szczególnie ważnych narad, posiedzeń plenarnych, kongresów. Wiele miejsca zajęły relacje z prac wyróżniających się kół. Zgodnie z wymogami propagandy ówczesnie obowiązującej skupiono się na zaangażowaniu Ligi Kobiet w działania dające możliwość zatrudnienia jak największej liczby kobiet w różnych zawodach, zwłaszcza w produkcji. Wykonywanie zadań Planu 6-letniego łączono ze spełnianiem obowiązku „walki o pokój” oraz utrwalania „przyjaźni z państwami obozu demokracji ludowej”, z ZSRR na czele. Propagowano ze wszech miar pozytywny wizerunek Ligi Kobiet, promując ją jako organizację masową, powołaną do obrony praw kobiet i ich reprezentowania.

Summary

This article examines the image of the Women's League as shown in the mass circulation women's weekly *Przyjaciółka* [Women's Friend] between 1948 and 1953. It examines the content that created an attractive image of the organisation — its programme, aims, functioning, everyday operations at the grass root level — in contemporary contexts. The analysis takes into account *Przyjaciółka's* specific format, i.e. regular thematic sections, including a readers' letters column, and special feature articles. References to the Women League could be found throughout the magazine, not excepting the letters and advice page. On a regular basis *Przyjaciółka* published interviews with members of the WL presidium, reports from the WL congresses and more important sessions as well as reportages about local organizations doing good work. In tune with the party directives, the focus was on encouraging women to join the workforce, across all professions, but especially in hands-on production. Achieving the targets of the Six-Year Plan was presented as a contribution to the 'struggle for peace' and the development of friendship between socialist countries led by the USSR. The Woman's League was always presented as a popular, friendly organization bent on empowering women and protecting their rights, the true representative of Polish women.

Uwagi wstępne

Pierwszy numer „Przyjaciółki” ukazał się 21 marca 1948 r.¹ Bardzo szybko stała się ona najbardziej popularnym periodykiem kobiecym w Polsce Ludowej i następnie PRL². W pełni powiodła się więc próba wprowadzenia na rynek prasowy nowego czasopisma, które — posługując się słowami Haliny Koszutskiej — było „[...] swego rodzaju sondą zapuszczoną w nieznane głębiny potrzeb i zainteresowań szerokich mas kobiecych, zarówno na wsi, jak i w mieście [...]”, słabo wykształconych (wiele z nich wtedy nauczyło się czytać)³. Jej „swoisty” fenomen skutkował m.in. niezwykle wysoką poczytnością, przekładającą się na błyskawiczny wzrost nakładu: pierwszy numer ukazał się w 200 000 egzemplarzy, a już 37. numer z listopada 1948 r. osiągnął 1 000 000 egzemplarzy (w kwietniu 1952 r. 2 971 265 egzemplarzy)⁴. Do marca 1951 r. tygodnik wydawała Spółdzielnia Wydawniczo-Oświatowa „Czytelnik”, a następnie Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza (RSW) „Prasa”. Funkcję redaktora naczelnego od chwili powstania pisma pełniła Anna Lanota, którą w 1960 r. zastąpiła Halina Koszutska.

¹ Format 37 x 28 cm, objętość 16 stron, cena 10 złotych. Na kolorowej okładce zamieszczono fotografię Zofii Osicy.

² Jedno z ujęć definicyjnych prasy kobiecej zawiera *Encyklopedia wiedzy o prasie*, red. J. Maślanka, Wrocław 1976, s. 172: „[...] grupa czasopism (przeważnie tygodniki), których profil kształtowany jest pod kątem potrzeb czytelniczych kobiet oraz ich aktualnego położenia społecznego”. Potoczne określenie Rzeczypospolitej Polskiej jako Polski Ludowej przyjęło się w wielu pozycjach literatury przedmiotu, np. M. Mazur, *O człowieku tendencyjnym... Obraz nowego człowieka w propagandzie komunistycznej w okresie Polski Ludowej i PRL 1944–1956*, Lublin 2009.

³ H. Koszutska, „Przyjaciółka” i jej kontakty z czytelnikami, „Zeszyty Prasoznawcze” 1964, nr 3, s. 132. Pierwsza redaktorka „Przyjaciółki” Anna Lanota zaznaczyła: „Wydając «Przyjaciółkę» postawiliśmy sobie następujące zadanie: chcieliśmy stworzyć pismo kobiece dla kobiet z ludu, robotnic, chłopiek, żon robotników”. A. Lanota, *O „Przyjaciółce”*, „Odrodzenie” 1950, nr 1, s. 10. Czytały ją także nauczycielki, urzędniczki, kobiety wykonujące różne zawody, w wieku średnim, starszym a nawet nastolatki. Czasami sięgali po nią mężczyźni.

⁴ Redaktorki podały różne dane na temat nakładu pierwszego numeru. Anna Lanota — 180 000 egzemplarzy, Irena Kłocówna — 200 000 egzemplarzy, Halina Koszutska — 250 000 egzemplarzy. A. Lanota, *O „Przyjaciółce”*..., s. 10; I. Kłocówna, *Jak zaczynałyśmy*, „Przyjaciółka” 1978, nr 12 (jubileuszowy), s. 2–5; H. Koszutska, „Przyjaciółka” i jej kontakty..., s. 132.

Modelowo „Przyjaciółka” zajmowała się problematyką życia codziennego kobiet — ich rolą w rodzinie, wychowaniu dzieci, prowadzeniu gospodarstwa domowego, kwestiami zdrowia i urody, sposobami spędzania czasu wolnego, aktywizowania do podjęcia pracy zawodowej⁵. Udzielała czytelniczkom wielu rad, pomagała w rozwiązywaniu problemów, interweniowała w sprawach dla nich ważnych⁶. Jednak ze względu na specyfikę badanego okresu, w nowych realiach ustrojowych, już od początkowych numerów (choć jeszcze w umiarkowanym stopniu) pojawiały się treści polityczne, propagandowe, proustrojowe. Sukcesywnie, zwłaszcza od przełomu 1948/1949 r., zaczęły one dominować nad innymi zagadnieniami. „Przyjaciółce”, tak jak wszystkim ówczesnym pismom, wyznaczono rolę jednego z narzędzi oddziaływania propagandowego. Założono, że będzie się przyczyniać do poszerzania „horyzontów myślowych” czytelniczek, mobilizując do udziału w życiu społecznym i politycznym. Aby kobieta w powojennej Polsce stała się „pełnoprawnym obywatelem”, powinna — jak akcentowano — zrzekać się w różnego rodzaju stowarzyszeniach, zwłaszcza Lidze Kobiet — postrzeganej w kategoriach organizacji kobiecej o najszerzym zakresie działania, obejmującej zagadnienia związane z życiem kobiet w mieście i na wsi, bez względu na ich wiek, stan cywilny, wykształcenie i rodzaj wykonywanej pracy⁷.

⁵ Por. M. Hajdo, *Wizerunek kobiety jako matki, pracownika i działaczki społecznej prezentowany na łamach prasy kobiecej w latach 1948–1956*, „Dzieje Najnowsze” 2006, nr 3/38, s. 55.

⁶ K. Barnowska, *W smutku pocieszy. Czytelnicy piszą — Pani Wanda pomaga*, „Przyjaciółka” [dalej: „P”] 1948, nr 37, s. 6.

⁷ Dotychczas zagadnienia podjęte w artykule nie stanowiły obiektu zainteresowań badaczy prasy kobiecej i Ligi Kobiet (Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet). Najszerzej na temat „Przyjaciółki” w latach 1948–1953 i późniejszych wypowiadała się Zofia Sokół, *Prasa kobieca w Polsce w latach 1945–1995*, Rzeszów 1998; też, „Przyjaciółka” — tygodnik kobiecy (1948–1998). Część I — lata 1948–1951, „Kieleckie Studia Bibliologiczne” 2001, t. 6, s. 89–111; też, „Przyjaciółka” — tygodnik kobiecy (Część II: marzec 1951 – marzec 1990), „Studia Bibliologiczne Akademii Świętokrzyskiej” 2003, t. 7, s. 109–131. Niektórych badaczy zajęła problematyka Ligi Kobiet prezentowana w wybranych czasopismach, głównie wydawanych przez tę organizację: M. Dajnowicz, *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy” (1947–1949)*, [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2016, s. 295–308; też, „Zwierciadło” — platforma polityczna Ligi Kobiet w okresie PRL (1957–1961, 1982–1989), „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2017, z. 3 (47), s. 67–90; też, „Walka o pokój” w wypowiedziach propagandowych publikowanych na łamach „Naszej Pracy” — *Biuletynie Ligi Kobiet (1947–1953)*, [w:] *Bezpieczeństwo Europy — bezpieczeństwo Polski*, t. 5, red. E. Maj, W. Sokół, A. Szwed-Walczak, Ł. Jędrzejski, Lublin 2017, s. 409–421; też, „Kobieta Dzisiejsza. Dwutygodnik Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” jako platforma informacyjna o kierunkach prac organizacji (w początkowym okresie formowania struktur), [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Prasa organizacji politycznych*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2017, s. 73–83; też, *Działalność Ligi Kobiet na obszarze kraju w świetle czasopism organizacji — „Kobiety Dzisiejszej” (1946–1947) i „Kobiety” (1947–1949)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2018, t. 21, z. 3 (51), s. 57–74; U. Ćwik, *Podstawowe założenia Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Mody i Życia Praktycznego” (1946–1951)*, [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Prasa organizacji...*, s. 49–58; A. Marcinkiewicz-Kaczmar-

Na potrzeby opracowania poddano jakościowej analizie treści wydania czasopisma z lat 1948–1953⁸. Przyjęto ramy czasowe uzasadnione rokiem, w którym zaczęło się ukazywać (pierwsza cezura czasowa), oraz rokiem 1953, kiedy to wprowadzono dodatkową stałą rubrykę: „Liga Kobiet pracuje”. Uzasadnieniem wyboru drugiej cezury czasowej stała się potrzeba zbadania odbioru działań LK przez „Przyjaciółkę” w okresie nazwanym przez Zofię Sokół „najbardziej jałowym okresem działalności” tej organizacji⁹. Łącznie analizą objęto 302 numery czasopisma (każdy liczył 16 stron), czyli wszystkie numery z badanego okresu, dokonując celowego doboru materiałów (wypowiedzi, które dotyczyły Ligi Kobiet, bez względu na ich objętość i formę gatunkową). Przeprowadzona analiza pozwoliła zrealizować cel badawczy — przedstawić treści informacyjne i propagandowe wykorzystywane na łamach „Przyjaciółki” do kreowania określonego wizerunku LK, sposobu ich prezentacji, częstotliwości pojawiania się. Odpowiedziano na postawione pytania związane z tytułowym wizerunkiem Ligi Kobiet: Jakie treści składały się na propagowany wizerunek? Jak dalece były one osadzone w okresie, w którym powstały? Przy pomocy jakich form (gatunków wypowiedzi) popularyzowano wizerunek LK?

czyk, *Treści propagandowe rozpowszechniane przez Społeczno-Obywatelską Ligę Kobiet / Ligę Kobiet na podstawie pisma „Poznajmy Prawdę” (1946–1952)*, [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Prasa organizacji...*, s. 59–72.

⁸ W zastosowanej metodologii badań posłużono się ustaleniami Walerego Pisarka, Ireny Tetelowskiej, Pawła Dubiela, Małgorzaty Lisowskiej-Magdziarz, Stanisława Michalczyka, Rafała Klepki. Zob. W. Pisarek, *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983; I. Tetelowska, *Analiza zawartości gazet — wstępne stadium funkcjonalnej typologii prasy*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1962, nr 4; P. Dubiel, *Metody analizy zawartości prasy i jej praktyczne zastosowanie*, [w:] *Wstęp do prasoznawstwa*, red. J. Mądry, Katowice 1982; M. Lisowska-Magdziarz, *Analiza zawartości mediów: przewodnik dla studentów*, Kraków 2004; S. Michalczyk, *Uwagi o analizie zawartości mediów*, „Rocznik Prasoznawczy” 2009, nr 3; R. Klepka, *Analiza zawartości mediów: dlaczego i do czego można ją wykorzystać w nauce o bezpieczeństwie i politologii?*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate et Educatione Civili VI”, 2016.

⁹ Zofia Sokół wskazała na lata 1950–1953. Z. Sokół, *Prasa kobieca w Polsce...*, s. 136. Po śmierci Józefa Stalina następowała, choć jeszcze bardzo powoli, częściowa „liberalizacja” życia społeczno-politycznego. Liga Kobiet zaczęła przechodzić „pewną metamorfozę” (nieco mniejsza ingerencja partii w jej funkcjonowanie, akcentowanie roli kobiet jako matek), a sposób przekazywania treści przez prasę, także kobiecą, zaczął się zmieniać (mniej „instruowania”). Wyraźniejszy „przełom” można zauważyć w następstwie „odwilży” 1956 roku.

„Przyjaciółka” o Lidze Kobiet — główne kręgi tematyczne

Na temat Ligi Kobiet, jej programu, celów, zadań, funkcji organizacji oraz prac poszczególnych kół wypowiadano się na łamach „Przyjaciółki” głównie w stałych działach: „Z Ligi Kobiet”, „Dla kół Ligi Kobiet”, „Liga Kobiet pracuje”¹⁰. Niektóre informacje z komentarzem redakcyjnym lub bez niego zamieszczano w artykułach podejmujących tematykę kierunków działań LK, przeprowadzanych zebrań na różnych szczeblach, narad, posiedzeń plenarnych, kongresów¹¹. Opublikowano wywiady z przewodniczącymi: Ireną Sztachelską oraz Alicją Musiałową¹². Zamieszczono komunikaty z terminami wyborów do władz LK, które rozpoczynały się w 1951 roku pod hasłem: „Ani jednej ulicy, ani jednego osiedla robotniczego bez aktywnego koła terenowego Ligi Kobiet”¹³. Instruowano, w jaki sposób miały być przeprowadzane i kogo wybierać¹⁴. O Lidze Kobiet często pisały czytelniczki w listach do redakcji, drukowanych w całości lub we fragmentach w działach: „List Czytelniczki”, „Listy Czytelników”, „List do Redakcji”, „Od naszej Korespondentki”¹⁵.

¹⁰ Koła LK powinny liczyć 10–50 członkiń. Za całość działań odpowiadał zarząd. Odnotowano — „[...] zasięg pracy koła jest bardzo szeroki, jednak cel jeden: — poznanie warunków życia kobiet na danym terenie, umożliwienie im zdobycia pracy i zawodu, podniesienie poziomu ich świadomości, udostępnienie rozrywek kulturalnych”. *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Jak zorganizować pracę*, „P” 1952, nr 47 (245), s. 12.

¹¹ Zrelacjonowano obrady Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet z 1949 roku. Szczegółowo omówiono przygotowania oraz przebieg I Kongresu Ligi Kobiet z 3–4 marca 1951 roku, poświęconego walce w obronie pokoju z „imperializmem amerykańskim”, wytycznym realizacji Planu 6-letniego oraz udziałowi kobiet w „socjalistycznym współzawodnictwie pracy”. *Z Ligi Kobiet. Od każdej z nas zależy*, „P” 1949, nr 23 (64), s. 11; *Kongres kobiet polskich*, tamże 1951, nr 6 (152), s. 9; *Ogólnopolski Kongres Ligi Kobiet*, tamże 1951, nr 7 (153), s. 3; *Przed Świętem Kobiet*, tamże 1951, nr 8 (154), s. 9; *Witamy Ogólnopolski Kongres Ligi Kobiet. Kobiety walczą o pokój i Plan Sześcioletni*, tamże 1951, nr 9 (155), s. 3; *Delegatka na Kongres*, tamże 1951, nr 10 (156), s. 3; *Delegatki*, tamże, s. 5; *Na kongresowej sali*, tamże, s. 3; *Tym biją serca wszystkich Polek!*, tamże, s. 5; *W imię szczęścia dzieci*, tamże, s. 3; B. Bierut, *Kobiety polskie wielką siłą naszego narodu*, tamże; *Do kobiet polskich*, tamże 1951, nr 11 (157), s. 3. Zob. także: J. J., *Plenum Ligi Kobiet*, „P” 1952, nr 9 (207), s. 12; *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Wspólny plan*, tamże 1953, nr 5 (255), s. 12.

¹² *Z Ligi Kobiet*. (A), *Rozmowa z Ireną Sztachelską*, „P” 1949, nr 36 (77), s. 10; M. Banasiak, *Nowe zadania Ligi Kobiet (Wywiad z Alicją Musiałową)*, tamże 1950, nr 34 (127), s. 5; *Wywiad z Alicją Musiałową*, tamże 1953, nr 47 (297), s. 5.

¹³ *Wybory do władz Ligi Kobiet*, „P” 1951, nr 47 (193), s. 12.

¹⁴ J. J., *Wybory władz Ligi Kobiet*, „P” 1951, nr 50 (196), s. 12; *Po zebraniu wyborczym Ligi Kobiet*, tamże 1952, nr 3 (201), s. 12.

¹⁵ Kobiety chwaliły m.in. funkcjonowanie Izb Dworcowych LK. *List do Redakcji*. H. Popławska, *Nie wszystkie o tym wiedzą*, „P” 1951, nr 2 (148), s. 12. *Z Ligi Kobiet*. B. O., *W izbie dworcowej*, tamże 1949, nr 48 (89), s. 10. W komentarzach do listów redakcja informowała o organizowanym przez LK współzawodnictwie gospodyń domowych oraz akcji „O” („Oszczędność”). Zob. *Listy Czytelników*.

W badanym okresie widać niezwykle pozytywny odbiór poszczególnych działań Ligi Kobiet, w pełni aprobowanych i upowszechnianych przez „Przyjaciółkę”. Z dużym uznaniem przyjmowano kolejne kierunki prowadzonych prac, wyodrębniając: wspierająco-opiekuńczy, oświatowo-kulturalny, aktywizujący do podejmowania pracy zawodowej, uświadamiający społecznie i politycznie. Wszystkim poświęcono uwagę, choć dominowała problematyka zaangażowania w aktywizację zawodową, społeczną i polityczną kobiet. Rozpatrywano ją w kontekście zmian, jakie zaszły w powojennych realiach, zwłaszcza życia codziennego kobiet, ich roli w odbudowie zniszczonego kraju oraz wspieraniu nowego ustroju: legitymizacja władz państwowych, uznanie hegemonicznej roli PZPR w systemie partyjnym, realizacja Planu 3-letniego i 6-letniego, rozwijanie współpracy z ZSRR i tzw. „obozem demokracji ludowej”, zachowanie międzynarodowego pokoju. Wyróżniano dobrze pracujące koła LK na terenie całego kraju, charakteryzując bieżące prace przez nie podejmowane¹⁶.

Działalność wspierająco-opiekuńcza Ligi Kobiet

Liga Kobiet miała w swoją działalność wpisane udzielanie kobietom doraźnej pomocy w przezwyciężaniu codziennych trudności, związanych z funkcjonowaniem rodzin, sprawami bytowymi, prowadzeniem gospodarstwa domowego, opieką nad dziećmi¹⁷. Zaznaczono, że kobiety mogą liczyć na objęcie pomocą LK, gdy zaistnieje taka potrzeba¹⁸. Pomocy w przydziale różnych dóbr, artykułów spożywczych czy odzieży mogli się spodziewać ci, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji. LK prowa-

Pracuję w domu, „P” 1949, nr 28 (69), s. 3; *List do Redakcji. Dobry pomysł*, tamże 1950, nr 17 (110), s. 12.

¹⁶ Zob. J. J., *Koło Ligi Kobiet na osiedlu Marysin*, „P” 1951, nr 49 (195), s. 12; *List Czytelniczki. Jak pracuje koło LK w Grodźcu*, tamże 1950, nr 15 (108), s. 12; K. Zienkowska, *Dobre koło Ligi Kobiet*, tamże 1950, nr 25 (118), s. 7; *Jak Koło LK założyło Zespół Rolniczo-Uprawny*, tamże 1951, nr 38 (184), s. 12; J. J., *O Kole Blokowym Ligi Kobiet, które dobrze pracuje*, tamże 1952, nr 2 (200), s. 12; *Liga Kobiet pracuje*. H.B., *Co może zrobić koło blokowe*, tamże 1953, nr 42 (292), s. 12; *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J. *Coraz więcej kół blokowych*, tamże 1952, nr 52 (250), s. 12; *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Razem czy osobno*, tamże 1953, nr 2 (252), s. 12; *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Pomagamy w akcji żniwnej*, tamże 1952, nr 28 (226), s. 12; *List Czytelniczki*. C. Petrykiewicz, *Tak jest u nas*, tamże 1953, nr 2 (252), s. 11; *Liga Kobiet pracuje*. P. Szulcowa, *...by nasze życie polepszyć*, tamże 1953, nr 50 (300), s. 11; *Od naszego Korespondenta*, L. Przeniosło, *Dobre Koło Ligi Kobiet*, tamże 1953, nr 7 (257), s. 11; *Od naszej korespondentki*. C. Śliwińska, *Opiekujemy się trojaczkami*, tamże 1952, nr 13 (211), s. 9; *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *W mieście i na wsi*, tamże 1952, nr 50 (248), s. 12; *Od naszej Korespondentki*. *Rok pracy Ligi Kobiet w Szopienicach*, tamże 1953, nr 4 (254), s. 7.

¹⁷ Zob. np. *Z Ligi Kobiet*. B. O., *Pomoc w troskach*, „P” 1949, nr 11 (52), s. 11.

¹⁸ *Z Ligi Kobiet*, „P” 1948, nr 32, s. 8.

dziła akcje higieniczno-sanitarne oraz organizowała zebrania z odczytami, których „osią” było życie dzieci i młodzieży¹⁹. Uczestniczki miały okazję zapoznać się z zagadnieniami opieki nad noworodkiem, dziećmi w wieku przedszkolnym i szkolnym (popularyzowano poglądy pedagogiczne Antona Makarenki). Na zebraniach omawiano, jak matki mogą sobie pomóc. Proponowano, aby „dyżurująca” matka odprowadzała do przedszkola wszystkie dzieci z domu czy ulicy. Każde koło blokowe LK miało się zająć wszystkimi dziećmi ze swojego terenu²⁰.

Zachęcano do współpracy ze szkołą i uczestnictwa w Komitetach Rodzicielskich pomagających wychowywać dzieci na „dobrych obywateli”²¹. W tym celu odbywały się comiesięczne spotkania z wysłuchaniem sprawozdania kierownictwa szkoły, kontrolowano warunki domowe dzieci, przeprowadzano rozmowy z rodzicami na temat trudności wychowawczych, uczestniczono w szkolonych akcjach dożywiania dzieci. W kołach składano cykliczne relacje pisemne z prac podejmowanych w Komitetach Rodzicielskich.

Bardzo ważny był udział członkiń LK w akcji kolonijnej już na etapie typowania dzieci do wyjazdu. Przypominano, że organizowaniem kolonii zajmowały się Komisje dla Spraw Akcji Letniej, powołane przy Wydziałach Oświaty rad narodowych, w których skład wchodził przedstawiciel zarządu LK. Należało pomóc dzieciom na dworcach, towarzyszyć im do miejsc zakwaterowania, wizytować kolonie²². Zwłaszcza matki niepracujące zawodowo, mające więcej wolnego czasu, uczulano na to, by pomagały w organizowaniu nowej formy wypoczynku wakacyjnego dzieci, czyli tzw. wczasach w mieście²³. Potrzebna była pomoc w przygotowaniu posiłków, wychowawczo-porządkowa oraz „ożywiająca zajęcia”: rodzice — przodownicy pracy i dobrzy fachowcy mieli opowiedzieć o swojej pracy²⁴. Zarządy kół ustalały, jakie formy pomocy są najbardziej potrzebne, i zgłaszały krótko- i długoterminowe zobowiązania. Doceniano pracę kół LK, które pamiętały o dzieciach koreańskich, tworzyły zbiórki odzieży dla nich, pakowały ją i wysyłały²⁵. Podawano przykłady kół wzorowo wywiązujących się z zadań opieki nad matką i dzieckiem. Nie pomijano przy tym przypadków braku zainteresowania dziećmi zaniedbanymi²⁶.

¹⁹ *Z Ligi Kobiet. Świetlica dla dzieci*, „P” 1949, nr 46 (87), s. 10; B. O., *Pod dobrą opieką*, tamże 1948, nr 33, s. 11.

²⁰ *Dla kół Ligi Kobiet*. H.B. [Oto jaki list], „P” 1953, nr 37 (287), s. 12.

²¹ *Dla kół Gospodyń. Pracujemy w Komitetach Rodzicielskich*, „P” 1952, nr 41 (239), s. 15; *Dla kół Ligi Kobiet*. J. J., *Razem ze szkołą*, tamże 1952, nr 35 (233), s. 12; *Listy Pani Ireny*. I.M., *Co powinien robić Komitet Rodzicielski*, tamże 1952, nr 26 (224), s. 12.

²² *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *To nasza sprawa*, „P” 1952, nr 21 (219), s. 12.

²³ *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Wczasy w mieście*, „P” 1953, nr 28 (278), s. 12; *List do Redakcji*. J. Stawińska, *Wczasy miejskie*, tamże 1953, nr 21 (271), s. 12.

²⁴ Tamże. Por. *Dla kół Ligi Kobiet. W trosce o dziecko*, „P” 1952, nr 19 (217), s. 12.

²⁵ *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Dwa listy*, „P” 1952, nr 42 (240), s. 12. Por. J. J. *Coś dla matek*, „P” 1952, nr 12 (210), s. 12.

²⁶ *Dla kół Ligi Kobiet*. B. O., *Czy Koło Ligi Kobiet tego nie widzi?*, „P” 1953, nr 33 (283), s. 12.

Z dużą uwagą przyglądano się staraniom ułatwiającym kobietom prowadzenie gospodarstwa domowego²⁷. Na specjalnych kursach uczono racjonalnego gospodarowania, smacznego i higienicznego gotowania, efektywnego sprzątania, oszczędnego prania, chemicznego czyszczenia odzieży. W programie ujęto zagadnienia życia gospodarczego kraju²⁸. Stałą rubrykę „Liga Kobiet — Wyd. Gospodarstwa Domowego” wypełniono przepisami na sporządzenie różnych dań²⁹. Aby kobiety mogły zaoszczędzić pieniądze i wydatkować je na inne cele, LK uruchamiała poradnie krawieckie. Bezpлатnie doradzano, jak przerobić stare ubrania, wykroić różne części garderoby i ją uszyć. Można było wybrać wzory z żurnali, które prenumerowały poradnie. Uznano, że tego rodzaju placówki, ułatwiające oszczędną gospodarkę domową powinny się znaleźć w każdym mieście³⁰. Wiele czytelniczek składało za to udogodnienie podziękowania Lidze Kobiet, która — jak to określały — „[...] okazała się prawdziwym przyjacielem”³¹.

Liga Kobiet zwalczała alkoholizm, nałóg groźny dla rodziny („podstawowej komórki Państwa”) oraz gospodarki krajowej, traktowany jako pozostałość po przedwojennym ustroju i okresie okupacji. Przeprowadzała liczne akcje wspólnie z Komitetem Walki z Alkoholizmem³². Zalecano organizowanie, w porozumieniu z Prezydiami Miejskich Rad Narodowych, wieczornych akcji kontrolnych na ulicach, dworcach itp. oraz przekazywanie informacji o spotkanych alkoholikach milicjantom kierującym ich do izby zatrzymań. Za nieodzwonne uznano przeprowadzanie z pijakiem rozmów uświadamiających skutki alkoholizmu, wywiadów z jego rodziną i sąsiadami, a następnie dopilnowanie, by zgłosił się i regularnie uczęszczał do poradni przeciwalkoholowej³³.

W wielu kwestiach życia codziennego radą i pomocą służyły poradnie społeczno-prawne LK. Umożliwiały otrzymanie skierowań na bezpłatne badania lekarskie dla kobiet samotnych w ciąży, kierowały na pobyt w Domach Matki i Dziecka oraz na kursy zawodowe. Do 1952 roku funkcjonowały w województwie warszawskim, następnie już w wielu miastach powiatowych. Współpracowały z nimi członkinie LK wykonujące różne zawody, aby kobiety, które zwracały się do nich, mogły otrzymać jak najbardziej kompetentną pomoc³⁴.

²⁷ Wśród pożytecznych placówek wymieniono wypożyczalnię sprzętu gospodarstwa domowego. *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Co powiecie o tym?*, „P” 1952, nr 34 (232), s. 12.

²⁸ Por. *Z Ligi Kobiet*. C.K., *Pod znakiem szkolenia*, „P” 1948, nr 33, s. 7.

²⁹ Zob. np. *Liga Kobiet — Wyd. Gospodarstwa Domowego*, „P” 1950, nr 19 (112), s. 11; nr 27 (120), s. 11.

³⁰ J. J., *Poradnia krawiecka Ligi Kobiet*, „P” 1951, nr 45 (191), s. 12.

³¹ A. Kuczyńska, *Liga Kobiet pomogła*, „P” 1952, nr 11 (209), s. 12. Zob. także: *List Czytelniczeki*. W. Grandzicka, *Liga Kobiet pomogła*, „P”, 1953, nr 40 (290), s. 10.

³² Por. *Śladem naszych interwencji. Uczmy się skutecznie zwalczać pijaństwo*, „P” 1953, nr 14 (264), s. 5; *Surowe kary na pijaków! Wywiad z posłanką na Sejm dr I. Sztachelską*, tamże 1948, nr 13, s. 3; *Liga Kobiet walczy z pijaństwem. Z Uchwały Zarządu Głównego Ligi Kobiet*, tamże 1951, nr 5 (151), s. 12.

³³ *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Walczymy z pijaństwem*, „P” 1952, nr 23 (221), s. 12.

³⁴ *Poradnia społeczno-prawna Ligi Kobiet*, „P” 1952, nr 13 (211), s. 12.

Działalność oświatowo-kulturalna Ligi Kobiet

Obrazowano działania LK dotyczące zwalczania analfabetyzmu wśród młodzieży i osób dorosłych. Organizowana nauka czytania i pisania miała się przyczynić do lepszego funkcjonowania w życiu osobistym i zawodowym. Dlatego powstawały liczne kursy, które inicjowała i prowadziła LK. Poza pozytywnymi opiniami znalazły się negatywne, na przykład na temat nieodpowiednio prowadzonej nauki analfabetów w dzielnicy warszawskiej Grochów. Nie załatwiono tam dla analfabetów okularów potrzebnych do nauki³⁵.

Motywowano do organizowania pogadek o przestrzeganiu czystości w myśl hasła: „czystość to zdrowie”. Należało dbać o zachowanie czystości osobistej, czystości w mieszkaniach, na korytarzach, podwórkach, piwnicach, w okolicach śmietników, na ulicy³⁶. Koła terenowe (blokowe) zobligowano do zwołania zebrania mieszanek określonych domów i rozdzielenie wśród nich zadań związanych z utrzymaniem porządku w najbliższym otoczeniu³⁷. Wyniki podsumowywano podczas „Tygodnia Zdrowia”³⁸.

Dużą rolę w prowadzeniu działalności oświatowo-kulturalnej przypisano świetlicom LK istniejącym we wszystkich większych miastach i wielu mniejszych. Kobiety mogły odbywać cykliczne spotkania, wysłuchać prelekcji, pogadek, porozmawiać na interesujące tematy, przeczytać prenumerowane pisma, posłuchać radia, wypożyczyć ciekawą książkę³⁹. Aby spędzany czas był przyjemny i pożyteczny, wykorzystywano różne formy pracy⁴⁰. Dowodzono, że „właściwe życie świetlicy” przejawia się w działalności różnorodnych zespołów. Grupy dobrego czytania pracowały z osobami, które niedawno nauczyły się czytać i pisać. W trakcie spotkań zespołów planowego czytania wspólnie czytano i omawiano treść wybranych — jak zaznaczono — wartościowych książek, ułatwiając dobór odpowiednich lektur. W korzystaniu z kursów Wszechnicy Radiowej pomagały zespoły Wszechnicy Radiowej: możliwość wysłuchania audycji, udostępnianie skryptów. W „Przyjaciółce” znalazła się szczegółowa relacja z Pierwszego Festiwalu Amatorskich Zespołów Świetlicy-

³⁵ *Od naszych korespondentek z „Ligi Kobiet”*. H. Szulc, *O kursie wieczorowym*, „P” 1951, nr 13 (159), s. 12.

³⁶ Kobiety miały dbać o to, aby w gospodarstwie domowym nic się nie marnowało. Powinny oddawać do zbiornic (składowisk) makulaturę, szkło, szmaty, metale żelazne i nieżelazne. *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J. *Zbieramy złom i odpadki*, „P” 1952, nr 24 (222), s. 12.

³⁷ *Dla kół Ligi Kobiet*, „P” 1952, nr 18 (216), s. 12.

³⁸ *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Organizujemy kursy sanitarne*, „P” 1952, nr 25 (223), s. 12.

³⁹ Czasami pisano o trudnościach z dyspozycyjnością prelegentów. *Liga Kobiet pracuje*. H.B., *Koło Nr 55 w Warszawie*, „P” 1953, nr 51 (301), s. 12.

⁴⁰ *Z Ligi Kobiet*. C.K., *Pod znakiem szkolenia...*, s. 7. Por. *List Czytelniczek*. Z. Karabasz, *Szkołą się świetliczanki*, „P” 1951, nr 48 (194), s. 9.

wych LK. Występy związane były z tzw. zagadnieniami „dnia codziennego” (walka o pokój, likwidacja analfabetyzmu, współzawodnictwo pracy itp.)⁴¹. Wystawiono *Radosną pracę* Afdiejewa, *Moskiewski charakter* Sofronowa, *Naradę kobiet radzieckich*. Zespoły taneczne prezentowały tańce polskie i radzieckie, m.in. *Kalinkę* i *Czas tuszki*⁴².

W świetlicach organizowano bezpłatne kursy języka rosyjskiego. Cieszyły się — jak zapewniano — dużym powodzeniem. Często zapisywały się wszystkie członkinie koła LK, a niektóre inicjowały lekturę książek pisarzy radzieckich oraz naukę pieśni i tańców z obszaru ZSRR⁴³. Rekomendowano urządzenie wieczornic wypełnionych programem o tematyce radzieckiej. Materiałami do pogadanek (odczytów) dysponowały Zarządy LK oraz Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej⁴⁴. Wieczornice o „specjalnym charakterze” miały zostać poświęcone omówieniu twórczości pisarza radzieckiego, określonej powieści czy dyskusji na temat artykułów zamieszczanych w radzieckich czasopismach, np. „Przyjaźń”, „Sowiecka Żenszczyzna”⁴⁵. Aby lepiej poznać życie w ZSRR, zalecano zapoznanie się z przebiegiem i uchwałami XIX Zjazdu Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego⁴⁶.

Popularyzowano różne formy pracy kół LK oparte na działalności świetlic⁴⁷. Podano, że po dyskusjach świetlicowych koło w Ustroniu, chcąc zapewnić członkiniom dodatkowy zarobek i jednocześnie włączyć się w realizację zadań Planu 6-letniego, wydzierzało ziemię pod uprawę lnu i leczniczych ziół, których dostawę zakontraktowało. Dla uczczenia 60. rocznicy urodzin prezydenta Bieruta członkinie zobowiązały się dostarczyć 300 tysięcy sztuk sadzonek mięty do Centrali Zielarskiej (przekroczyły to zobowiązanie o 156 tysięcy sadzonek)⁴⁸. W wielu kołach urządzano bezalkoholowe wieczorki towarzyskie, a dochód z nich wykorzystywano m.in. na zakup książek wręczanych jako nagrody za działalność społeczną, przygotowanie „słodkiego” śniadania dla dzieci ze szkoły TPD (z okazji Międzynarodowego Dnia Dziecka), zakup skrzypiec dla przebywających na koloniach w Polsce dzieci koreańskich, współfinansowanie wycieczki do Warszawy⁴⁹. Zanotowano, że do świetlicy mogą uczęszczać nie tylko członkinie LK, ale także kobiety nieorganizowane⁵⁰.

⁴¹ *Festiwal Zespołów Świetlicowych Ligi Kobiet*, „P” 1950, nr 46 (139), s. 8.

⁴² Tamże. Por. *Z Ligi Kobiet. Przed Festiwalem*, „P” 1950, nr 16 (109), s. 5.

⁴³ J. J., *W świetlicy ligowej*, „P” 1951, nr 42 (188), s. 12.

⁴⁴ *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Poznaj lepiej życie ludzi radzieckich*, „P” 1952, nr 46 (244), s. 12.

⁴⁵ Tamże. Tytuły czasopism zgodne z zapisem w „Przyjaciółce”.

⁴⁶ Tamże. W kołach przyjmowano także delegacje kobiet z „zaprzyjaźnionych krajów”, np. z Czechosłowacji. *Z Ligi Kobiet*. B. O., *Mile odwiedziny*, „P” 1949, nr 13 (54), s. 11.

⁴⁷ *Z Ligi Kobiet. Jest jeszcze wiele do zrobienia*, „P” 1949, nr 26 (67), s. 10; *Z Ligi Kobiet*. B.O., *I one pragną poznać*, tamże 1949, nr 1 (42), s. 11.

⁴⁸ *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Brawo, Koło Ligi Kobiet w Ustroniu!*, „P” 1952, nr 26 (224), s. 12.

⁴⁹ *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Świetlica i ... kontraktacja*, „P” 1952, nr 45 (243), s. 12.

⁵⁰ *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Praca w świetlicy Ligi Kobiet*, „P” 1953, nr 4 (254), s. 12. Informowano, że wiele członkiń LK przyczyniło się do odgruzowania i odbudowy stolicy. Nawet dzieci zbierały

W niektórych uruchomiono „kąciki dla dzieci”, w których przebywały, gdy matki były na zebraniu, odczucie czy pogadance. W świetlicach odbywały się zwykle zebrania comiesięczne i „zebrania specjalne”, np. w kwietniu 1952 roku zebrania dyskusyjne nad projektem Konstytucji. Omawiano życie kobiet-matek za „czasów sanacyjnych” na tle osiągnięć Polski Ludowej⁵¹.

W zakresie spraw kulturalno-oświatowych jednym z ważnych zadań LK było wdrażanie członkiń do systematycznego czytania prasy i książek, choćby 15–20 minut dziennie. Zachęcano do obudzenia potrzeby czytania przez polecanie książek interesujących i nietrudnych w odbiorze oraz organizowanie „prasówek” o najważniejszych wydarzeniach krajowych i międzynarodowych. Każde koło miało wybrać spośród członkiń kolporterkę, rozprowadzającą książki wzięte od księgarni w komis. Sekcje kulturalno-oświatowe zobowiązano do nawiązania stałej współpracy z Radami Czytelnictwa, powołanymi przy Wydziałach Oświaty rad narodowych oraz punktami bibliotecznymi. Miały się odbywać cykliczne dyskusje o przeczytanych książkach. Rekomendowano m.in. *Opowieść o Zoi i Szurze* Lubow Kosmodemiańskiej, *Ulicę młodszy syna* Lwa Kassila i Maksa Polanowskiego oraz pracę zbiorową *Wychował nas Stalin*⁵².

Zalecano ustalanie planów kwartalnych pracy kół LK. W II kwartale roku powinno się zwracać uwagę na organizowanie akcji sanitarno-porządkowych, obchody urodzin Bolesława Bieruta, obchody 1 Maja — Święta Pracy, Dni Oświaty, Książki i Prasy, Międzynarodowy Dzień Dziecka, a w 1953 roku — na Światowy Kongres Kobiet. Przed szczegółowym opracowaniem planu na miesiące kwiecień – czerwiec należało skontrolować wykonanie zobowiązań, jakie podjęto z okazji 8 Marca, oraz poddać ocenie wkład włożony przez każdą z członkiń⁵³.

Przy okazji wyborów do komitetów blokowych wyjaśniano, czym jest komitet blokowy i jakie są jego zadania⁵⁴. Koła LK i komitety blokowe miały działać „[...] wychowując [...] sąsiadów, ucząc ich poszanowania wspólnego dobra, ucząc społecznego współżycia”⁵⁵.

grzyby i pieniądze za ich sprzedaż przekazywały na ten cel. *Z Ligi Kobiet*. (b. o.), 500.000 godzin dla Warszawy, „P” 1949, nr 34 (75), s. 10; *Z Ligi Kobiet. Dzieci Gąbina odbudowują Warszawę*, tamże 1949, nr 39 (80), s. 10.

⁵¹ *List Czytelniczek*. A. Czajkowska, *O naszej świetlicy ligowej*, „P” 1952, nr 16 (214), s. 12.

⁵² Por. *Dla kół Ligi Kobiet*, „P” 1953, nr 21 (271), s. 12.

⁵³ *Dla kół Ligi Kobiet. Ustalamy plan kwartalny*, „P” 1953, nr 11 (261), s. 14; *Dla kół Ligi Kobiet. Sprawy wiosenne*, tamże 1953, nr 13 (263), s. 12.

⁵⁴ *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Wybieramy komitety blokowe*, „P” 1952, nr 36 (234), s. 12.

⁵⁵ Tamże. Por. *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Nasze zobowiązania*, „P” 1952, nr 27 (225), s. 12.

Liga Kobiet a aktywizacja zawodowa kobiet

Wielokrotnie informowano, że Liga Kobiet włączała się aktywnie w ułatwianie podejmowania pracy zarobkowej członkiniom i kobietom niezrzeszonym⁵⁶. W ramach realizowanego planu szkoleniowego w ciągu dwóch pierwszych kwartałów 1948 roku przeszkoliła 2722 kobiety, planując znaczny wzrost liczby przeszkolonych. Uczestniczyły one w różnych kursach, m.in. kroju i szycia, bieliźniarstwa, konfekcji seryjnej i miarowej, hafciarstwa, guzikarstwa, tkactwa, pantoflarstwa, czapkarstwa, zabawkarstwa⁵⁷. Podano, że 9000 kobiet po przeszkoleniu zawodowym znajdzie pracę do końca 1949 roku⁵⁸. Kobiety zdobywały samodzielność zawodową i mogły być zatrudniane w wielu zakładach⁵⁹. W Warszawie pod koniec 1949 roku miały powstać duże państwowe zakłady konfekcji odzieżowej, z miejscami pracy dla 3500 kobiet po kursach krawieckich, bieliźniarskich, galanteryjnych, kapelusznich⁶⁰. W Planie 6-letnim przewidywano dalszą rozbudowę tego rodzaju fabryk⁶¹. Zanotowano: „[...] kobiety z zapałem uczą się, gorliwie pracują, aby zdobyć materialne podstawy życia dla siebie, aby być czynnymi członkami społeczeństwa”⁶². Niektóre kobiety po ukończeniu kursów założyły spółdzielnie, czego przykładem była m.in. Spółdzielnia „Absolwentka”, powstała z inicjatywy byłych uczennic Gimnazjum Krawieckiego⁶³. W Przemyśle założono Spółdzielnię Pracy Krawieckiej. W lokalu spółdzielni zamierzano urządzić stołówkę, świetlicę i żłobek⁶⁴. W warszawskich blokach Prezydium Rady Ministrów otworzono pralnię dla urzędników, poczynawszy od woźnych, a skończywszy na „wysokich dygnitarzach”⁶⁵. Wrocławską

⁵⁶ Otrzymały pomoc, „P” 1948, nr 37, s. 6; B. O., *W szwalni Ligi Kobiet*, tamże 1948, nr 36, s. 7; Por. A. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, *Rola kobiety w Polsce Ludowej w świetle treści propagandowych rozpowszechnianych przez Ligę Kobiet w latach 1946–1956*, „Dzieje Najnowsze” 2018, nr 2, s. 149–179.

⁵⁷ Z *Ligi Kobiet*. C.K., *Cyfry mówią za siebie*, „P” 1948, nr 36, s. 8. Por. B. O., *Dla tych, które chcą pracować*, „P” 1948, nr 35, s. 7. Organizowano również kursy dające uprawnienia do wykonywania pracy w tzw. zawodach męskich, np. kursy spawaczy i kierowców samochodowych. *List Czytelniczek*. S. Wójcicka, „Wydaje się tylko mężczyznom”, „P” 1952, nr 4 (202), s. 12.

⁵⁸ B. O., *Praca dla 9000 kobiet*, „P” 1949, nr 31 (72), s. 10. Por. Z *Ligi Kobiet*. B. O., *Z wizytą w Gnieźnie*, „P” 1949, nr 14 (55), s. 11; Z *Ligi Kobiet*. M. Abramowicz, *Spełniły się nasze marzenia*, tamże 1949, nr 42 (83), s. 10; Z *listów do Redakcji*. *Nasze sprawy*, tamże 1949, nr 37 (78), s. 10; O., *To im daje chleb*, tamże 1948, nr 30, s. 7; *Zdobyły zawód*, tamże 1948, nr 28, s. 8.

⁵⁹ Por. Z *Ligi Kobiet*. B. O., *Zdobywamy samodzielność*, „P” 1949, nr 3 (44), s. 11; Z *Ligi Kobiet*. Z.D., *W wytwórni lalek*, tamże 1949, nr 15 (56), s. 11.

⁶⁰ Z *Ligi Kobiet*. B. O., *Wystawa warszawska*, „P” 1949, nr 7 (48), s. 11.

⁶¹ Por. Z *Ligi Kobiet*. B., *Na zebraniu*, „P” 1949, nr 9 (50), s. 11.

⁶² Tamże. Por. Z *listów do Redakcji*. G. Ciepliński, *Nasze sprawy*, „P” 1949, nr 37 (78), s. 10.

⁶³ *Listy Czytelniczek*. *O naszej Spółdzielni*, „P” 1951, nr 6 (152), s. 11.

⁶⁴ Z *Ligi Kobiet*. M. Krupińska, *Kobiety organizują Spółdzielnię Pracy*, „P” 1949, nr 21 (62), s. 11.

⁶⁵ Z *Ligi Kobiet*. *W pralni*, „P” 1949, nr 6 (47), s. 11. Por. *Kursy szkoleniowe*, tamże, s. 11.

Spółdzielnię Pracy „Kobieta” utworzyły absolwentki kursów szycia i kroju⁶⁶. Przy okazji prezentowania poszczególnych spółdzielni wyjaśniano czym różnią się od fabryk⁶⁷.

Liczne koła LK koncentrowały się na ułatwianiu członkiniom uzyskania pracy⁶⁸. Instruowano, jak postępować, gdy kobiety proszą o pomoc w otrzymaniu pracy: członkini koła powinna się udać do pobliskich zakładów i uzyskać informacje o zapotrzebowaniu na pracę, następnie miała udzielić polecenia zgłaszającym się do pracy kobietom. Objaśniano, że rząd wydał uchwałę zezwalającą na przyjmowanie do pracy kobiet wcześniej niepracujących zarobkowo, bez pośrednictwa Referatu Zatrudnienia⁶⁹.

Koła LK zajmowały się pomocą w takim zorganizowaniu prowadzenia domu, aby kobiety mogły łączyć obowiązki domowe i zawodowe. Zadaniem kół było także wpływanie na poglądy i przyzwyczajenia mężów kobiet pracujących, którzy nie powinni obciążać żon całością prac domowych. Deklarowano, że Liga Kobiet będzie czuwała nad tym, by do żłobków oraz przedszkoli przyjmowano dzieci matek pracujących zarobkowo. Opowiadano się za tym, aby nie przyjmować dzieci kobiet niepracujących. Liczono na to, że starsze niepracujące kobiety, w formie pomocy sąsiedzkiej, będą odprowadzały dzieci matek pracujących na ranną zmianę, następnie (gdy matki jeszcze nie wrócą z pracy) urządzią dzieciom zabawę lub pójdą z nimi na spacer⁷⁰.

Stałym punktem zebrań wszystkich kół miało się stać przełamywanie przesądów, że miejscem kobiety jest tylko gospodarstwo domowe, oraz uprzedzeń do wykonywania tzw. zawodów męskich⁷¹. Każda kobieta, która chciała pracować zawodowo, powinna w swoim kole terenowym uzyskać informacje o możliwych miejscach pracy oraz sposobie jej uzyskania⁷². Służono poradami w wyborze zawodu nie tylko dorosłym kobietom, ale także ich dzieciom, zwłaszcza dziewczętom. Zalecano, by na zebraniach omówić typy szkół zawodowych i właściwie je zaprezentować: bezpośrednio informacje powinny być przekazywane przez uczennice lub absolwentki

⁶⁶ W. A., *Spółdzielnia Pracy „Kobieta”*, „P” 1948, nr 12, s. 8.

⁶⁷ Por. *Z Ligi Kobiet*. B. O., *Spółdzielnia pracy „Tęcza”*, „P” 1948, nr 38, s. 11; *Spółdzielnia Usługowa szkoli i zatrudnia pracownice domowe*, tamże 1948, nr 15, s. 8; *Krótko o wszystkim*, tamże 1949, nr 3 (44), s. 5; *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *O dwóch kołach i jednej spółdzielni*, tamże 1953, nr 30 (280), s. 12.

⁶⁸ Por. *Z Ligi Kobiet*. Kryniczanki o swojej pracy, „P” 1949, nr 4 (45), s. 11; *Liga Kobiet pracuje*. H.B., *Zdobyły sobie szacunek i uznanie*, tamże 1953, nr 47 (297), s. 12.

⁶⁹ *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *W odpowiedzi*, „P” 1952, nr 48 (246), s. 12.

⁷⁰ Por. *Dla kół Ligi Kobiet*. H.B., *Nasze zadania*, „P” 1952, nr 30 (228), s. 12; *Dla kół Ligi Kobiet*. *Dziecko idzie do przedszkola*, tamże 1952, nr 31 (229), s. 12.

⁷¹ *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Zachęćmy i przekonamy*, „P” 1953, nr 3 (253), s. 12. Zob. także: *Zarabiamy więcej niż mężczyźni*, „P” 1948, nr 31, s. 5.

⁷² *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *[Wszystkie kobiety wiedzą o udogodnieniach]*, „P” 1952, nr 32 (230), s. 12.

szkół. Ze specjalności odpowiednich dla dziewcząt wymieniono m.in. elektrotechnikę, mechanikę precyzyjną, odlewnictwo, frezerstwo, szlifierstwo, stolarstwo maszynowe, tokarstwo, ślusarstwo narzędziowe⁷³.

W działalności LK istotną rolę odgrywały tzw. przodownice społeczne⁷⁴. Chodziły one „od domu do domu”, przybliżając cele, zadania, osiągnięcia LK, zachęcając do zrzeszenia się w organizacji⁷⁵. Przodownice pracy miały zapoznawać kobiety jeszcze niepracujące z możliwościami uzyskania zatrudnienia, warunkami pracy i płacy w różnych zawodach, ścieżką zdobywania kwalifikacji i awansowania⁷⁶.

Liga Kobiet a uświadamianie społeczne i polityczne kobiet

W szeregach Ligi Kobiet „walczono o pokój i lepszą przyszłość”⁷⁷. Zadania te łączono z realizacją kolejnych planów gospodarczych, zwłaszcza z Planem 6-letnim⁷⁸. Przekonywano, że w „walce o pokój” i wykonanie Planu 6-letniego nie powinno zabraknąć żadnej kobiety. Jednocześnie drukowano wypowiedzi „prostych kobiet” deklarujących, że uczynią wszystko, by wywiązać się ze swoich obowiązków wobec państwa⁷⁹. Podkreślano, że kraje kapitalistyczne „podlegają do wojny” w przeciwieństwie do nastawionych pokojowo „demokracji ludowych”⁸⁰. Przewodnicząca ZG LK ogłosiła:

⁷³ Dla kół Ligi Kobiet. J.J., *Ważne dla matek i córek*, „P” 1952, nr 33 (231), s. 12.

⁷⁴ *Przybywają nowe członkinie Ligi Kobiet*, „P” 1952, nr 4 (202), s. 12.

⁷⁵ Tamże. Por. Z Ligi Kobiet. Z.D., *Przodownice społeczne*, „P” 1949, nr 41 (82), s. 10; S. Jagiełło, *Jestem przodownicą społeczną*, tamże 1951, nr 31 (177), s. 12; *Rozmowa z Marią Piotrowską*, tamże 1950, nr 35 (128), s. 10; H. Domańska, *Jestem przodownicą społeczną. „Matka gubińska”*, tamże 1951, nr 36 (182), s. 12.

⁷⁶ Dla kół Ligi Kobiet. J.J., *Przed 1 Maja*, „P” 1953, nr 16 (266), s. 12; Dla kół Ligi Kobiet. J.J., *I my możemy pomóc*, tamże 1952, nr 22 (220), s. 12; K.W., *Kobiety pracują wszędzie*, tamże 1949, nr 4 (45), s. 5; Z Ligi Kobiet. J. Nowicka, *Nie chcemy być gorsze*, tamże 1949, nr 40 (81), s. 10.

⁷⁷ List do Redakcji. J. Witaszczyk, *W szeregach Ligi Kobiet walczymy o pokój i lepszą przyszłość*, „P” 1952, nr 1 (199), s. 12. Por. N. Lubik-Reczek, R. Reczek, *Liga Kobiet — organizacja „reprezentująca” interesy kobiet w Polsce Ludowej. Zarys działania*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2013, nr 4, s. 105–120.

⁷⁸ Podano, że w 1949 roku ZG LK, w kooperacji z ZG ZLP, ogłosił konkurs na „pieśń masową” organizacji. Głównym tematem był pokój oraz „nowy ustrój”. Z Ligi Kobiet. W. Melcer, *Poeci odpowiadają na apel*, „P” 1949, nr 33 (74), s. 10; Z Ligi Kobiet. *Konkurs na pieśń*, tamże 1949, nr 22 (63), s. 11. ZG LK oraz SW „Czytelnik” ogłosiły także konkurs na utwór literacki o życiu i pracy kobiet. *Konkurs literacki o życiu i pracy kobiety*, „P” 1953, nr 1 (251), s. 14.

⁷⁹ Por. Pop., *Byliśmy pierwsi!*, „P” 1951, nr 14 (160), s. 9; H. P., *Pierwszy Ogólnopolski Kongres Pokoju. Rozmawiamy z delegatami*, tamże 1950, nr 36 (129), s. 3.

⁸⁰ *Na straży pokoju!* W. Augustynowicz, *Dlaczego podpisałam*, „P” 1951, nr 21 (167), s. 9.

Zbliża się dzień Narodowego Plebiscytu Pokoju [...], każda Polka [...], każda matka [...], każda robotnica, pracująca inteligentka i gospodyni domowa [...], każda chłopka [...], podpisem złożonym pod kartą plebiscytową potwierdzi swoją niezłomną wolę walki o trwałą pokój [...]”⁸¹.

Dla uczczenia 8 Marca zalecano wygłoszenie pogadanek o znaczeniu Międzynarodowego Dnia Kobiet, życiu kobiet w różnych krajach, z podkreśleniem występujących w nich różnic. Pouczano, że nie powinno zabraknąć zobowiązań zgłaszanych przez poszczególne członkinie: kobiety niepracujące mogły zbierać odpadki użytkowe, a pracujące poszerzać kwalifikacje zawodowe, wykonywać swoją pracę lepiej, wydajniej i oszczędniej⁸². Zobowiązania roku 1953 miały być powiązane z zadaniami, które postawiła sobie na ten rok LK — „umasowaniem organizacji” zgodne z hasłem: „W każdym bloku koło Ligi Kobiet” oraz uatrakcyjnieniem pracy kół już funkcjonujących⁸³. Koła LK uroczystości obchodziły także Miesiąc Pogłębiania Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. Przygotowywały wieczornice oparte na utworach poetów i pisarzy radzieckich, gazetki ścienne, stoiska sprzedaży książek autorów radzieckich, projekcje filmów kina radzieckiego. Współpracowały z kołami TPPR⁸⁴.

Niektóre członkinie LK zostały delegatkami na Krajową Naradę Przodujących Kobiet Miast i Wsi, którą rozpoczęło odczytanie listu Bolesława Bieruta, przyjętego oklaskami i okrzykami na cześć „Wielkiego Budowniczego Rzeczypospolitej Ludowej”⁸⁵. Przewodnicząca LK wygłosiła referat na temat zadań kobiet w urzeczywistnianiu Programu Wyborczego Frontu Narodowego: rozbudowa przemysłu, rozwój rolnictwa, bardziej oszczędna i wydajna praca, pomoc w „[...] ujawnianiu i karaniu szkodników i złodziei grosza publicznego — spekulantów i sabotażystów!”⁸⁶. Zacytowano apel skierowany do matek polskich, robotnic, kobiet wiejskich, nauczycielek, pracownic handlu uspołecznionego, gospodyń domowych, kobiet pracu-

⁸¹ A. Musiałowa, *Podpiszę Narodowy Plebiscyt Pokoju*, „P” 1951, nr 17 (163), s. 5. Zob. także: S. Topolska, *Podpiszę Kartę Narodowego Plebiscytu Pokoju*, „P” 1951, nr 19 (165), s. 8; *Tu mówią Liga Kobiet*. H.P., *Realizujemy zadania Planu 6-letniego*, tamże 1950, nr 38 (131), s. 8; *Osiągnięcia i plany na przyszłość Ligi Kobiet*, tamże 1951, nr 52 (198), s. 8; J. J., *Plenum Ligi Kobiet*, tamże 1952, nr 9 (207), s. 12.

⁸² *Jak uczcić 8 Marca w Kole Ligi Kobiet*, „P” 1952, nr 5 (203), s. 14. Por. H. Ryłska, *Przed 8-ym marca*, „P” 1953, nr 9 (259), s. 5.

⁸³ *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Podejmujemy zobowiązania*, „P” 1953, nr 8 (258), s. 12. Zob. także: *Dla kół Ligi Kobiet*. J.J., *Przed 8 marca w województwie wrocławskim*, „P” 1953, nr 9 (259), s. 12.

⁸⁴ Zob. np. *List do Redakcji. Przygotowujemy się do Miesiąca Przyjaźni Polsko-Radzieckiej*, „P” 1953, nr 40 (290), s. 12; *List Czytelniczki. Jak pracuje nasze koło TPP-R*, tamże 1953, nr 36 (286), s. 10.

⁸⁵ *Krajowa Narada*, „P” 1952, nr 41 (239), s. 4–5; *Byliśmy w Łodzi*, tamże, s. 6.

⁸⁶ Tamże, s. 5. Zob. także: *List uczestniczek Krajowej Narady do Prezydenta Bolesława Bieruta*, tamże, s. 5; *Serdeczne pozdrowienia dla bohaterkich kobiet radzieckich*, tamże, s. 5. Por. *Z Ligi Kobiet*. R. Śrama, *Chcę podzielić się szczęściem*, „P” 1949, nr 24 (65), s. 11; *Od naszych Korespondentek*. M. Kleczyńska, *Po Krajowej Naradzie Przodujących Kobiet*, tamże 1952, nr 44 (242), s. 10.

jących w nowych zawodach, członkiń spółdzielni produkcyjnych, żon, wszystkich kobiet Polek⁸⁷.

Członkinie LK brały czynny udział w kampanii wyborczej do sejmu. Organizowano zebrania, wspólnie omawiano ordynację wyborczą oraz program Frontu Narodowego⁸⁸. Wiele kobiet zasiadło w komisjach wyborczych wszystkich szczebli, komitetach wyborczych Frontu Narodowego oraz znalazło się na listach wyborczych. Apelowano o to, by frekwencja na wyborach była jak najwyższa⁸⁹. W niektórych kołach powzięto decyzję, że kobiety pójdą wspólnie na głosowanie, zabierając ze sobą dzieci⁹⁰. Obowiązkiem koła LK miało się stać sprawdzenie, czy wszystkie członkinie mogą się stawić w lokalu wyborczym. Należało zgłaszać przypadki choroby, aby osoby chore mogły zagłosować w domu, w obecności przedstawicieli komisji wyborczej.

Wraz z kończącym się rokiem 1952 oceniano kolejne osiągnięcia i niedociągnięcia LK. Przybliżono niektóre formy prowadzonych prac oraz zobowiązań kół i ich członkiń. Odnotowano, że w komitetach Frontu Narodowego pracowały 74 294 kobiety, a 146 088 działało jako agitatorki⁹¹. We wskazówkach na rok 1953 podkreślono wagę dalszej współpracy z Komitetami Frontu Narodowego, radami narodowymi, w celu powiązania działań LK z „[...] całokształtem spraw gospodarczych i politycznych danego terenu”⁹².

Zwrócono uwagę także na swoiste, nowe „zadanie społeczne”, wykonywane przez koła na terenie kraju — „akcję poszukiwania stonki”. Poprzedzano ją — jak szczegółowo relacjonowano — przygotowaniem teoretycznym, pogadankami na temat wyglądu larw, poczwerek i dorosłej stonki, jej „obyczajów”, „żarłoczości” oraz tego, gdzie i jak należy ją szukać⁹³.

W części wypowiedzi z 1948, 1952 i 1953 roku szerzej poinformowano o działalności Światowej Demokratycznej Federacji Kobiet. Okazją do tego były m.in. obrady Drugiego Kongresu ŚDFK w grudniu 1948 roku. W dyskusji wzięła udział delegatka Polski Izolda Kowalska (sekretarz generalny ZG LK), która stwierdziła, że kobiety w Polsce Ludowej, na równi z mężczyznami, pracują we wszystkich działach gospodarki narodowej, są przodownicami pracy i „[...] nie ustaną w pracy nad utrzymaniem pokoju”⁹⁴. W związku

⁸⁷ *Apel Krajowej Narady Przodujących Kobiet miast i wsi do Kobiet Polskich*, „P” 1952, nr 41 (239), s. 3.

⁸⁸ *Dla kół Ligi Kobiet. J.J., Biorą w życiu czynny udział*, „P” 1952, nr 37 (235), s. 12.

⁸⁹ *Za tydzień wybory!*, „P” 1952, nr 42 (240), s. 5. Por. *Dla kół Ligi Kobiet. J.J., [Wszystkie wrześnieowe zebrania]*, „P” 1952, nr 38 (236), s. 12.

⁹⁰ *Dla kół Ligi Kobiet. J.J., Idziemy razem*, „P” 1952, nr 43 (241), s. 12. Por. *Od naszego Korespondenta. J. Damian, Pójdziemy wszyscy do urn wyborczych*, „P” 1952, nr 38 (236), s. 12.

⁹¹ *Dla kół Ligi Kobiet. J.J., Kończy się rok*, „P” 1952, nr 51 (249), s. 12. Por. J. Kalinowska, *Byłam agitatorką wyborczą*, „P” 1952, nr 45 (243), s. 4.

⁹² Tamże. Por. J. Szelaąg, *Ty i Front Narodowy*, „P” 1952, nr 38 (236), s. 3.

⁹³ *Dla kół Ligi Kobiet. I. Petryszyn, Nasze nowe zadanie*, „P” 1953, nr 34 (284), s. 12.

⁹⁴ *Możemy być dumne*, „P” 1948, nr 39, s. 8. Por. E. Orłowska, *Wszystkie kobiety pragną pokoju*, „P” 1948, nr 16, s. 3; *Od nas samych zależy*, tamże 1949, nr 10 (51), s. 5; *W obronie pokoju*, tamże 1952, nr 51 (249), s. 5.

z siódmą rocznicą powstania ŚDFK zaznaczono, że „walka o pokój” przybiera różne formy, wyrażane w szybszym wykonaniu planów produkcyjnych, przekraczaniu obowiązujących norm, zaangażowaniu w prace społeczne⁹⁵. Przed Światowym Kongresem Kobiet (w czerwcu 1953 roku) popularyzowano jego hasła⁹⁶. Śledzono przebieg Kongresu i uchwaloną Deklarację Praw Kobiet, z żądaniami przyznania kobietom należnych im praw oraz urzeczywistnienia światowego pokoju⁹⁷. Uznano, że kobiety polskie powinny wykorzystywać w pełni przyznane im prawa, nie uchylając się od „obowiązków wdzięczności” dla Polski Ludowej⁹⁸.

W trakcie obrad plenarnych LK w styczniu 1953 roku stwierdzono, że plan pracy poszczególnych kół musi wynikać z wytycznych całościowego harmonogramu pracy Ligi Kobiet, który na rok 1953 był bardzo szeroki. Założono zwerbowanie 700 tysięcy nowych członkiń oraz utworzenie 6 tysięcy nowych kół⁹⁹. LK miała nadal pomagać kobietom w rozwiązywaniu trudności życiowych, ułatwiać zdobywanie kwalifikacji zawodowych, włączać do zawodów produkcyjnych. Za ważne wydarzenie uznano obrady plenarne ZG LK z 14–15 listopada 1953 roku. Zamieszczono obszerne fragmenty powziętej uchwały, z podkreśleniem najważniejszych zadań LK: pracy nad mobilizacją kobiet do udziału „w socjalistycznej produkcji”, podwyższaniem kwalifikacji zawodowych, wdrażaniem oszczędności i wysokiej jakości wytwarzanych wyrobów, aktywizacji kobiet wiejskich w zwiększaniu produkcji rolnej, działalności wśród kobiet w miejscu zamieszkania, w mieście i na wsi¹⁰⁰.

Podsumowanie

W latach 1948–1953 „Przyjaciółka” szeroko popularyzowała problematykę związaną ze strukturą organizacyjną i działalnością Ligi Kobiet (do 1949 roku Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet), upowszechniając jej bardzo pozytywny wizerunek¹⁰¹.

⁹⁵ Dla kół Ligi Kobiet. J.J., 135 milionów, „P” 1952, nr 49 (247), s. 12.

⁹⁶ Dla kół Ligi Kobiet. J.J., Przed Światowym Kongresem Kobiet, „P” 1953, nr 19 (269), s. 12.

⁹⁷ Por. Apel Światowej Demokratycznej Federacji Kobiet, „P” 1953, nr 2 (252), s. 10.

⁹⁸ Dla kół Ligi Kobiet. J.J., Po Światowym Kongresie Kobiet, „P” 1953, nr 27 (277), s. 12.

⁹⁹ Liga Kobiet pracuje. Nasze zadania, „P” 1953, nr 49 (299), s. 12.

¹⁰⁰ Tamże. W prezentowanych w „Przyjaciółce” sylwetkach kobiet, które osiągnęły sukces zawodowy wielokrotnie pojawiała się informacja o ich przynależności do LK, np. *Kobiety na wysokich stanowiskach*. Os., Gertruda Październa, „P” 1948, nr 39, s. 7; *Nasze przodownice*. Helena Gudas, tamże 1949, nr 40 (81), s. 7; *Kobiety, z których możemy być dumne*, tamże 1950, nr 31 (124), s. 5.

¹⁰¹ Interesujące rozważania dotyczące „Przyjaciółki” jako ważnego źródła badań nad problematyką kobiecą znalazły się m.in. w opracowaniach Justyny Zajko-Czochańskiej: „Przyjaciółka” jako źródło do badań nad tematyką kobiet w Polsce (1945–1989), [w:] *Badania historii kobiet polskich na tle porównawczym*. Kierunki, problematyka, perspektywy, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2021; też, *Kobiety i wybory na łamach „Przyjaciółki” w latach 1956–1976*, „Czasopismo Naukowe

Opublikowano liczne i zróżnicowane materiały informacyjne i propagandowe na temat bieżących i perspektywicznych celów LK, programu, zadań, działań realizowanych na różnych szczeblach¹⁰². Prezentowano wyniki pracy poszczególnych kół, przypominając, że statut przyjęty na Kongresie w 1951 roku zobligował kobiety do zaangażowania we wzmocnienie gospodarki narodowej, rzetelnego wykonywania Planu 6-letniego, udziału w działaniach na rzecz zachowania pokoju międzynarodowego oraz umacniania przyjaźni z „obożem państw demokratycznych”, z ZSRR na czele. Promowano kierunki działalności LK, zwracając uwagę na szczególną rolę przeprowadzania cyklicznych akcji odczytowych, pogadanek, wieczornic przedstawiających osiągnięcia Polski Ludowej w upodmiotowieniu kobiet, zagwarantowaniu możliwości zdobycia kwalifikacji zawodowych, otrzymaniu pracy zarobkowej i uzyskaniu awansu społecznego. Podkreślano istotę prowadzonych prac i ich użyteczność dla członkiń oraz kobiet niezrzeszonych, wykorzystując różne gatunki wypowiedzi — artykuły, komentarze, reportaże, wywiady, przedruki listów czytelników do redakcji, odpowiedzi na listy itp. Przybliżając sukcesy, wskazywano na to, że niektóre zadania nadal czekają na realizację, choćby związane z jeszcze szerszym „umasowaniem”¹⁰³.

Jest oczywiste, że Liga Kobiet była organizacją pryncypalną, a jej działalność wpisano w realia społeczno-polityczne, w których funkcjonowała¹⁰⁴. Nie można nie pamiętać o powiązaniach z PZPR i dyspozycyjności wobec ówczesnych władz państwowych¹⁰⁵. W pełni należy się zgodzić z konstatacjami Anny Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, że:

W pierwszych latach po zakończeniu wojny konieczność zaktywizowania jak największej liczby kobiet powodowała, że praca wychowawczo-propagandowa i podnoszenie świadomości ideologicznej wśród nich stały się jednym z najważniejszych zadań organizacji¹⁰⁶.

Instytutu Studiów Kobietych” 2019, nr 1; taż, *Monografia „Przyjaciółki” — zarys zagadnienia*, „Niepodległość i Pamięć” 2019, nr 2; taż, *Edukacyjna rola tygodnika „Przyjaciółka” w życiu wiejskich kobiet w Polsce (1956–1975)*, Białystok 2023.

¹⁰² Zob. *List do Redakcji*. J. Witaszczyk, *W szeregach Ligi Kobiet...*, s. 12; *Z Ligi Kobiet. I one pragną poznać...*, s. 11.

¹⁰³ Por. E. Orłowska, *Krytyka i samokrytyka (Dokończenie)*, „P” 1952, nr 25 (223), s. 11; *Z Ligi Kobiet. Jest jeszcze wiele do zrobienia...*, s. 10.

¹⁰⁴ Por. M. Dajnowicz, M. Bauchrowicz-Tocka, A. Zaniewska, A. Miodowski, *Liga Kobiet w terenie. Działalność organizacji i realia jej funkcjonowania na szczeblu regionalnym i lokalnym w rzeczywistości Polski Ludowej (1945–1989)*, Warszawa 2024.

¹⁰⁵ Por. A. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, *Rola Ligi Kobiet w popularyzowaniu polityki władz „Polski Ludowej”*, [w:] „Polska Ludowa” 1944–1989 — *wybrane problemy historii politycznej i społecznej*, red. D. Litwin-Lewandowska, K. Bałkowski, Lublin 2016, s. 283–301.

¹⁰⁶ Taż, *Rola kobiety w Polsce Ludowej w świetle treści propagandowych rozpowszechnianych przez Ligę Kobiet w latach 1946–1956*, „Dzieje Najnowsze” 2018, nr 2, s. 158.

Nie powinno się jednak zapominać także o tym, że Liga Kobiet pomagała wielu kobietom w bardzo trudnych dla nich sytuacjach. Organizowała różnorodne szkolenia i kursy, inspirowała do zdobywania kwalifikacji zawodowych, umożliwiała uzyskanie pracy zarobkowej i korzystanie z dóbr oświaty i kultury.

Bibliografia

Źródła

„Przypięta” 1948–1953.

Opracowania

Ćwik U., *Podstawowe założenia Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Mody i Życia Praktycznego” (1946–1951)*, [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Prasa organizacji politycznych*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2017.

Dajnowicz M., *Działalność Ligi Kobiet na obszarze kraju w świetle czasopism organizacji — „Kobiety Dzisiejszej” (1946–1947) i „Kobiety” (1947–1949)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2018, t. 21, z. 3 (51).

Dajnowicz M., *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy” (1947–1949)*, [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2016.

Dajnowicz M., *„Kobieta Dzisiejsza. Dwutygodnik Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” jako platforma informacyjna o kierunkach prac organizacji (w początkowym okresie formowania struktur)*, [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Prasa organizacji politycznych*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2017.

Dajnowicz M., *„Walka o pokój” w wypowiedziach propagandowych publikowanych na łamach „Naszej Pracy” — Biuletynie Ligi Kobiet (1947–1953)*, [w:] *Bezpieczeństwo Europy — bezpieczeństwo Polski*, t. 5, red. E. Maj, W. Sokół, A. Szwed-Walczak, Ł. Jędrzejski, Lublin 2017.

Dajnowicz M., *„Zwierciadło” — platforma polityczna Ligi Kobiet w okresie PRL (1957–1961, 1982–1989)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2017, z. 3 (47).

Dajnowicz M., Bauchrowicz-Tocka M., Zaniewska A., Miodowski A., *Liga Kobiet w terenie. Działalność organizacji i realia jej funkcjonowania na szczeblu regionalnym i lokalnym w rzeczywistości Polski Ludowej (1945–1989)*, Warszawa 2024.

Dubiel P., *Metody analizy zawartości prasy i jej praktyczne zastosowanie*, [w:] *Wstęp do prasoznawstwa*, red. J. Mądry, Katowice 1982.

Encyklopedia wiedzy o prasie, red. J. Maślanka, Wrocław 1976.

Hajdo M., *Wizerunek kobiety jako matki, pracownika i działaczki społecznej prezentowany na łamach prasy kobiecej w latach 1948–1956*, „Dzieje Najnowsze” 2006, nr 3/38.

Klepka R., *Analiza zawartości mediów: dlaczego i do czego można ją wykorzystać w nauce o bezpieczeństwie i politologii?*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate et Educatione Civili VI”, 2016.

Kłocówna I., *Jak zaczynałyśmy*, „Przypięta” 1978, nr 12 (jubileuszowy).

Koszutska H., *„Przypięta” i jej kontakty z czytelnikami*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1964, nr 3.

- Lanota A., *O „Przyjaciółce”*, „Odrodzenie” 1950, nr 1.
- Lisowska-Magdziarz M., *Analiza zawartości mediów: przewodnik dla studentów*, Kraków 2004.
- Lubik-Reczek N., Reczek R., *Liga Kobiet — organizacja „reprezentująca” interesy kobiet w Polsce Ludowej. Zarys działania*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2013, nr 4.
- Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Rola kobiety w Polsce Ludowej w świetle treści propagandowych rozpowszechnianych przez Ligę Kobiet w latach 1946–1956*, „Dzieje Najnowsze” 2018, nr 2.
- Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Rola Ligi Kobiet w popularyzowaniu polityki władz „Polski Ludowej”*, [w:] „Polska Ludowa” 1944–1989 — wybrane problemy historii politycznej i społecznej, red. D. Litwin-Lewandowska, K. Bałękowski, Lublin 2016.
- Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Treści propagandowe rozpowszechniane przez Społeczno-Obywatelską Ligę Kobiet / Ligę Kobiet na podstawie pisma „Poznajmy Prawdę” (1946–1952)*, [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Prasa organizacji politycznych*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2017.
- Mazur M., *O człowieku tendencyjnym... Obraz nowego człowieka w propagandzie komunistycznej w okresie Polski Ludowej i PRL 1944–1956*, Lublin 2009.
- Michalczyk S., *Uwagi o analizie zawartości mediów*, „Rocznik Prasoznawczy” 2009, nr 3.
- Pisarek W., *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983.
- Sokół Z., *Prasa kobieca w Polsce w latach 1945–1995*, Rzeszów 1998.
- Sokół Z., „Przyjaciółka” — tygodnik kobiety (1948–1998). Część I — lata 1948–1951, „Kieleckie Studia Bibliologiczne” 2001, t. 6.
- Sokół Z., „Przyjaciółka” — tygodnik kobiety. (Część II: marzec 1951 – marzec 1990), „Studia Bibliologiczne Akademii Świętokrzyskiej” 2003, t. 7.
- Tetelowska I., *Analiza zawartości gazet — wstępne stadium funkcjonalnej typologii prasy*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1962, nr 4.
- Zajko-Czochańska J., *Edukacyjna rola tygodnika „Przyjaciółka” w życiu wiejskich kobiet w Polsce (1956–1975)*, Białystok 2023.
- Zajko-Czochańska J., *Kobiety i wybory na łamach „Przyjaciółki” w latach 1956–1976*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych” 2019, nr 1.
- Zajko-Czochańska J., *Monografia „Przyjaciółki” — zarys zagadnienia*, „Niepodległość i Pamięć” 2019, nr 2.
- Zajko-Czochańska J., „Przyjaciółka” jako źródło do badań nad tematyką kobiet w Polsce (1945–1989), [w:] *Badania historii kobiet polskich na tle porównawczym. Kierunki, problematyka, perspektywy*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2021.